

Arkeologisk förundersökning 2024

Verkstaden 32, fornlämning L1988:8015

Trelleborgs kommun
Skåne län

SKÅNE
ARKEOLOGI

Skånearkeologi
Rapport 2024:10

Per Sarnäs

Arkeologisk förundersökning 2024

Verkstaden 32, fornlämning L1988:8015

Trelleborgs kommun
Skåne län

Skånearkeologi AB

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk förundersökning 2024

Verkstaden 32, fornlämning L1988:8015

Trelleborgs kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2024:10

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

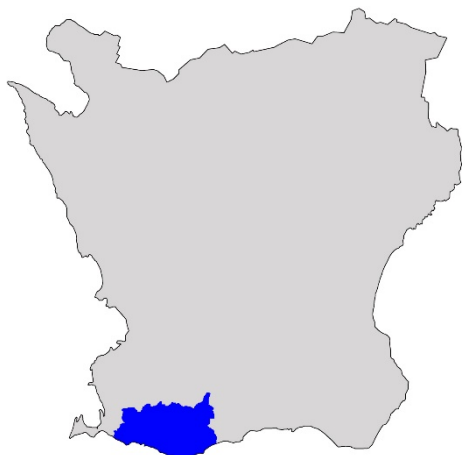
Omslagsbild: Schakt 1 (S1) från söder.

Kartor: © Lantmäteriet/Metria ordernr 5007143

© Skånearkeologi 2024

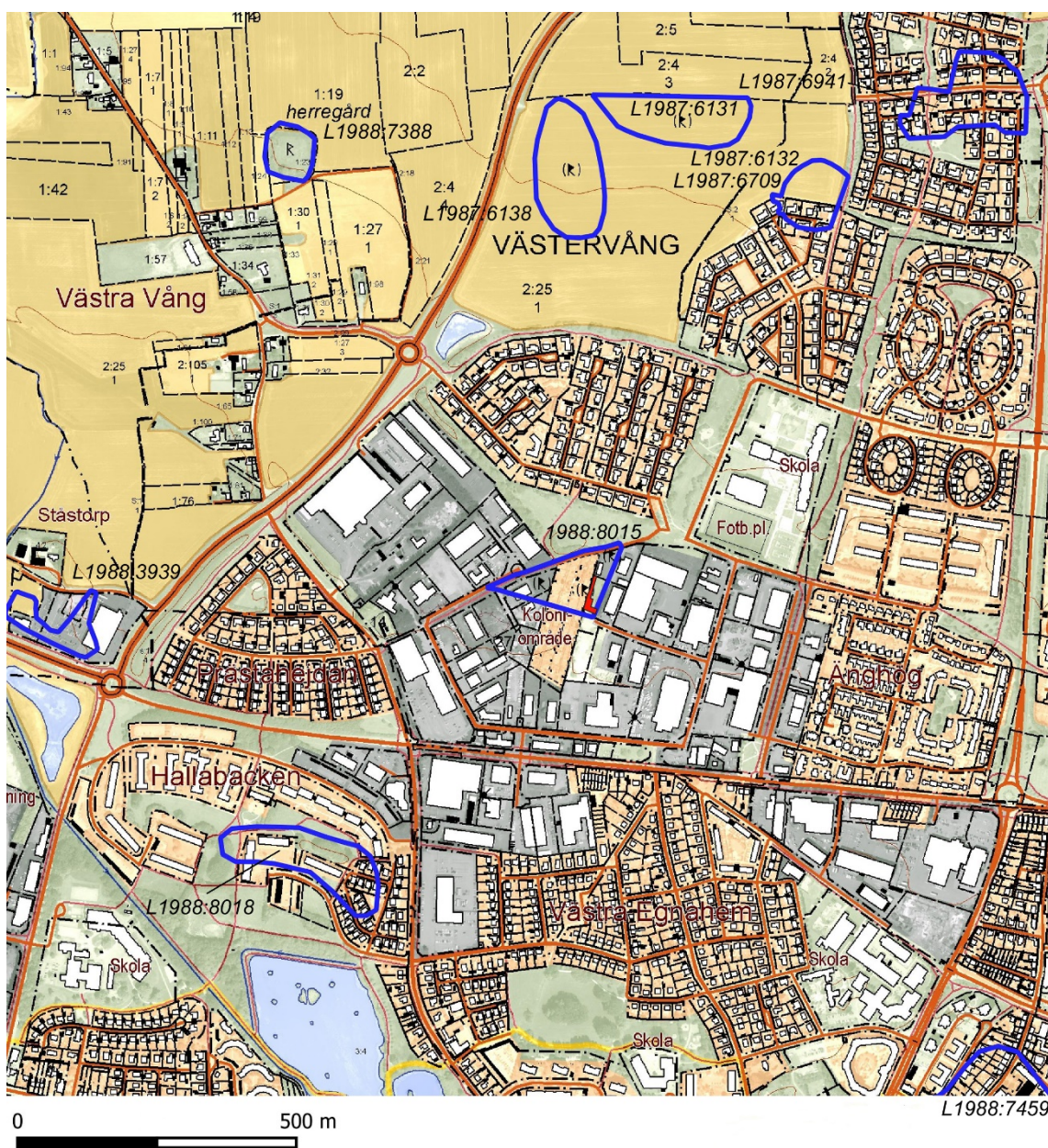
Innehåll

Inledning	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Arkeologisk förundersökning 2022	6
Undersökningsresultat	6
Tolkning och källkritik	8
Utvärdering	8
Referenser	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9

Figur 1. Karta över Skåne med Trelleborgs kommun markerat med blå färg.

Figur 2. Del av fastighetskartan över nordvästra Trelleborg. Undersökningsområdet är markerat med rött och fornlämningar med blått. © Lantmäteriet

Inledning

Med anledning av att Trelleborgs kommun planerar en försäljning av fastigheten Verkstaden 32, som i sin helhet ligger inom fornlämningen L1988:8015 Grav- och boplatsområde, vill kommunen reda ut fornlämningsituationen inom fastigheten. Under sensommaren 2022 genomfördes en arkeologisk förundersökning inom en del av fastigheten i samband med ett planerat uppförande av en verkstad. Föreliggande arkeologiska förundersökning avser de delar av fastigheten som inte omfattades av 2022 års undersökning.

Syfte och metod

Enligt Länsstyrelsens förfrågningsunderlag var förundersökningens syfte att ge ett beslutsunderlag inför prövning om eventuellt tillstånd till ingrepp i fornlämning. Förundersökningens skulle fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornyfynd. Resultaten skulle kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattningen av en arkeologisk undersökning. Resultaten skulle också kunna användas i företagarens planering.

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes i form av sökschaktning med grävmaskin. Schakt och anläggningar mättes in med en RTK-GNSS. Parallellt med sökschaktningen genomfördes en skiktvis metalldetektoravsökning.

Topografi och fornlämningsmiljö

Fastigheten Verkstaden 32 ligger i utkanten av ett industriområde strax intill ett koloniområde. Undersökningsområdet har tidigare utgjort åkermark men har inte brukats på många år och är delvis bevuxet med buskar och småträd. Topografin faller med nästan 2 meter från högsta punkten i norr till lägsta i söder.

Undersökningsområdet är beläget i sydöstra delen av den sedan länge kända fornlämningen 1988:8015 – Grav- och boplatsområde. Fornlämningen är belägen på en grusås som sträcker sig ca 700 meter i öst–västlig riktning. Grusåsen har varit föremål för omfattande grustäkt genom åren. Av den ursprungliga fornlämningen återstår endast mindre partier. Inom fornlämningen har arkeologiska utgrävningar utförts vid åtminstone fem tillfällen, allt sedan Otto Rydbeck's undersökning 1916 till UV Syds undersökningar 1990 och 2004 (Rydbeck 1916; Forssander 1931; Arbman 1953; Hansson 1993; Becker 2001; Hellerström 2005). Inom gravfältet har framför allt gravar från 900-talet framkommit, men även boplatslämningar från neolitikum–bronsålder. Sammanlagt har 30 gravar undersökts och till detta ska även läggas de uppskattningsvis 30 skelett som påträffats vid grustäkt mellan 1870–1930 (Fornsök). De gravar som har daterats har visat sig vara från vikingatiden (Arcini & Jacobsson 2008).

Gravfältet har en vidsträckt utbredning inom vilket gravarna ligger ojämnt fördelade. Det har även framkommit människoben utan koppling till någon grav vilket tolkats som resultatet av gravar som förstörts vid grustäkt. Det har troligen även förekommit gravhögar då halvmåneformade och cirkulära rännor påträffats vilka troligen utgjort rester efter kantrännor runt högarna. Vid tidigare undersökningar har även boplatslämningar från neolitikum–bronsålder påträffats i form av kulturlager, stolphål och gropar samt fynd av bearbetad flinta och keramik (Hellerström 2005).

Caroline Arcini och Bengt Jacobsson tolkar gravfältet som gemensamt för flera gårdar och att det funnits en viss uppdelning inom gravfältet mellan gamla och unga (Arcini & Jacobsson 2008).

De närmaste kända fornlämningarna utgörs mest av boplatser med dateringar från neolitikum till järnålder. En dryg kilometer sydost om undersökningsområdet ligger den vikingatida och troligen delvis samtida Trelleborg. Nedan följer en beskrivning av de närmaste fornlämningarna som finns beskrivna i Fornsök.

L1987:6131 – Inom ett ca 90 x 275 m stort område påträffades vid en arkeologisk utredning år 2007 boplatslämningar bestående av 14 gropar och 2 stolphål varav 3 av groparna eventuellt kan utgöra gropus. Ytligt i 2 gropar framkom keramikskärvor, vilka möjligen kan dateras till järnålder.

L1987:6132 Boplatsområde – Boplats med en utbredning av ca 100 x 130 m. Boplatsen är undersökt och borttagen. Vid en arkeologisk utredning år 2007 påträffades boplatslämningar bestående av ett 40-tal stolphål, 4 gropar och 3 härdar. Fynd av en nitskalle av järn och en keramikskärva.

L1987:6138 Boplats – Inom ett ca 120 x 250 m stort område påträffades vid en arkeologisk utredning år 2007 boplatslämningar bestående av 24 stolphål, 12 gropar och 5 härdar. Stolphålen var koncentrerade till ett ca 100 x 100 m stort område i södra delen. Ytligt i en av groparna framkom keramikskärvor ornerade med kamstämpel. Boplatsen dateras till neolitikum.

L1987:6941 Boplatsområde – Boplats med en utbredning av ca 10–230 x 30–215 m. Inom området påträffades 80 anläggningar, vilka utgjordes av gropar, stolphål och härdar. Enstaka fynd av keramik, ben och slagen flinta. Boplatsen är undersökt och borttagen.

L1987:6709 Flatmarksgrav – Flatmarksgrav med ca 5,6 x 1,7 m stor stenpackning. Graven innehöll skelett efter 2 individer, 1 flintdolk och 2 bennålar. Påträffades år 2009 i samband med en arkeologisk undersökning av boplats L1987:6132. Graven som daterades till senneolitikum är undersökt och borttagen.

L1988:8018 Boplats – Stenåldersboplats med oklar utbredning, dock minst 80 x 300 m. Fornlämningen är undersökt och borttagen. Inom området har Otto Andersson, Trelleborg, påträffat ca 4 000 flintavslag och flintföremål, bl.a. ett 40-tal skivyxor och 1 yxa av Lihultstyp. År 1968 undersöktes området delvis med anledning av bostadsbyggnation. Ett 10-tal eldstadsgropar, flintyxor och ca 4 000 flintavslag påträffades. 1977 gjordes en undersökning i sydöstra delen av området med anledning av villabebyggelse. Sju sökschakt upptogs varvid kulturlager förekom i minst två svackor under ett matjordstäckte och 8 härdar påträffades. Fynden utgjordes av avslag och avfall av flinta samt en tvärpil och fragment av en spetsnackigyxa. Boplatsen daterades till tidigneolitikum.

L1988:3939 Boplatsområde – Boplats med en utbredning av ca 110 x 180 m. Vid en arkeologisk utredning år 2003 påträffades 21 anläggningar, varav 11 stolphål, 8 gropar och 2 härdar. Fynd av flintor i form av skrapor, avslag och avfall samt ca 2,5 kg keramik tillvaratogs.

L1988:7388 Borg – Medeltida borganläggning med en närmast kvadratisk grundplan med rundade hörn. Anläggningen är ca 85 x 85 m stor och består av en borgplan och en omgivande vallgrav. Borgplanen är närmast kvadratisk och mäter 65 x 65 m. Planen brukas nu som åkermark. I den svartfärgade jorden påträffas enstaka keramikskärvor och tegel. Vallgraven är 8–12 m bred och 0,5–1,8 m djup. Anläggningen är undersökt av Erik Cinthio 1947–50. Lämningar av boningshus, ekonomibyggnader och försvarstorn kunde beläggas. Fynd av mynt, keramik och benföremål daterar anläggningen till 1100–1350.

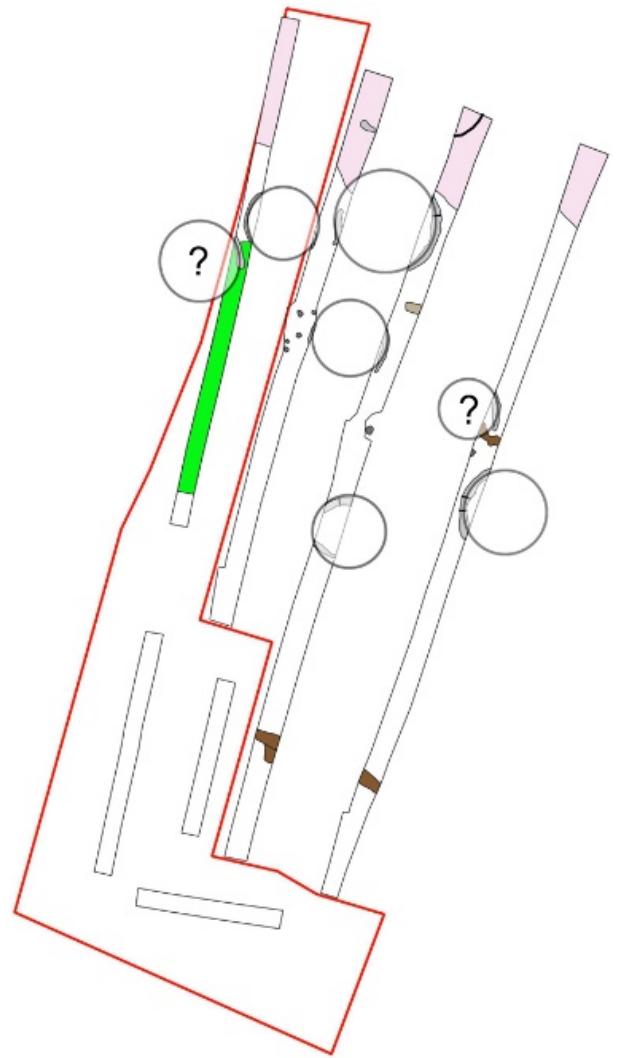
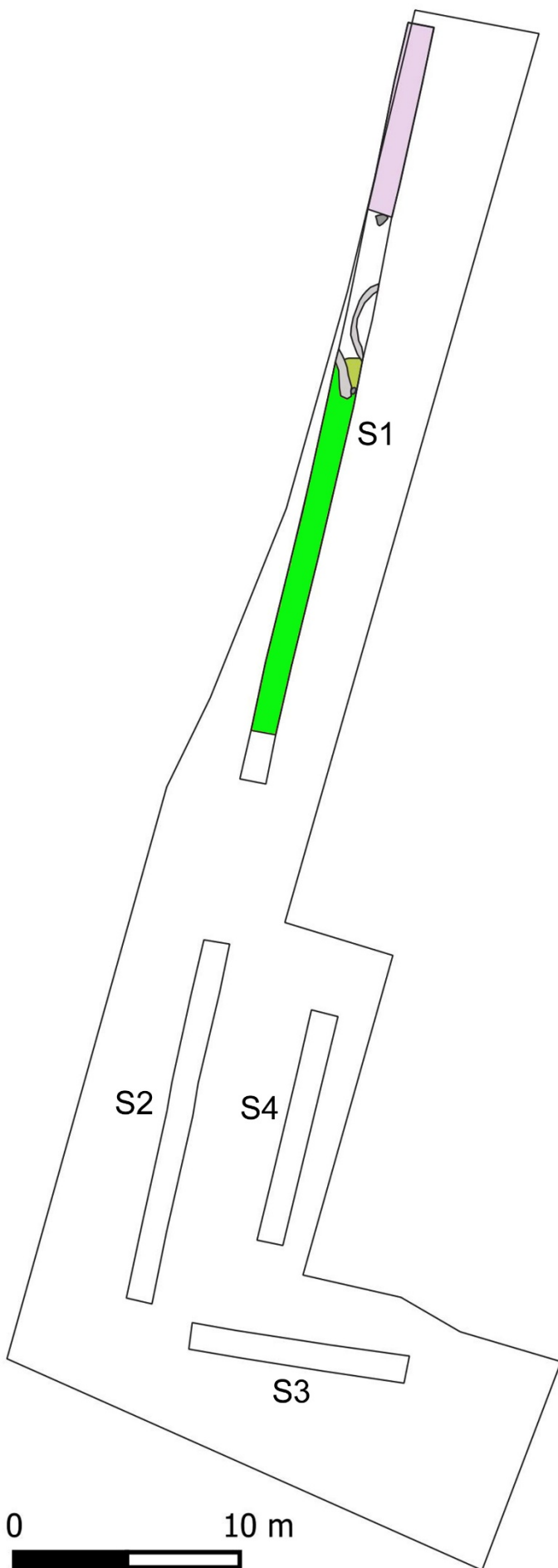
L1988:7459 Stadslager – Trelleborgs medeltida stadsområde inom vilket även den vikingatida borgen (L1986:8238 Fornborg) har legat. Inom denna fornlämning har även fynd och anläggningar med datering till vikingatiden gjorts (Jacobsson 1987).

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING 2022

Tre sökschakt med en sammanlagd yta av 221 m² upptogs med grävmaskin. I schakten framkom kantrännor efter fyra gravhögar och två något osäkra. Det framkom även en skelettgrav där ett barn har begravts. Av de framkomna anläggningarna undersöktes delar av tre kantrännor och en gravliknande nedgrävning. I kantrännorna påträffades enstaka flintavslag och några små brända ben. I den gravliknande nedgrävningen framkom ett kranium från ett barn. Undersökningen av graven avbröts när kraniet påträffades.

Undersökningsresultat

Fyra sökschakt med en sammanlagd yta av 82 m² (ca 14%) upptogs med grävmaskin. I schakt 1 (S1) framkom en halvmåneformad kantränna. Den påträffade kantrännan utgör den västra delen av en gravhög som framkom vid den intilliggande förundersökningen 2022 och som då bedömdes som osäker då väldigt lite av kantrännan framkom i schaktet. Föreliggande förundersökning har därmed kunnat belägga att det rör sig om

Figur 3. Samtliga schakt och anläggningar från de två förundersökningar som genomförts. Gravhögarna har markerats med ringar. Ringar med frågetecken är osäkra tolkningar

Figur 4. Schaktplan med samtliga inmätta strukturer och anläggningar.

en gravhög med kanträna. Ytterligare en ränna framkom som kan vara en del av en kanträna som inte gick att följa vilket kan bero på att den sträcker sig ut i en kanske då redan delvis igenfylld sänka och därmed har man inte nått ned till det ljusa underlaget.

Matjordstäckets är anmärkningsvärt kraftigt (0,4–0,6 m) även i den norra högst belägna delen vilket kan tyda på att matjord har påförts. Detta kan ha skett i samband med industrietableringar på omgivande tomter som ett sätt att bli av med överskottsmassor eller i samband med grustäkt. Vid den skiktvisa metalldetektoravsökningen förekom en hel del moderna fynd i den övre delen av matjorden

TOLKNING OCH KÄLLKRITIK

De lämningar som framkommit visar att gravfältet har en utbredning som sträcker sig över knappt halva fastigheten Verkstaden 32. Lämningarna är av likartad karaktär som de som undersöktes drygt 100 m åt nordost med den skillnaden att inom Verkstaden 32 dominerar kantrännorna efter gravhögar. Förklaringen till detta kan vara att undersökningsområdet ligger i en sydsluttning och att kolluvier kan ha skyddat rännorna från att bli sönderplöjda. En annan skillnad är att det inte framkommit några direkta boplatslämningar annat än enstaka flintavslag och någon bränd flinta som kan vara en indikation om sönderplöjda härdar.

Datering och tolkning av kantrännor är en komplicerad historia. I samband med en arkeologisk undersökning i Malmöområdet (Lockarp 8:4) gjorde Ellen Stamm Forssblad en omfattande genomgång av kantrännors förekomst i främst Skåne och Danmark. Högar med kantrännor förekommer från mellanneolitikum fram till vikingatid. Gravhögar med kanträna på det geografiskt närbelägna Bornholm dateras i de flesta fallen till vikingatid. Gravarna har vanligtvis legat uppe i högfyllningen och då högarna är bortodlade finns bara själva kantränan kvar. Fyllningen i rännorna har sällan något med graven att göra utan består i de flesta fallen av sekundärt material. I samband med undersökningen inom Lockarp 8:4 gjordes ett flertal dateringsförsök med förkolnat material från rännornas fyllning. Dateringarna visade på en kronologisk spridning som inte bedömdes som förenlig med anläggningarna karaktär. Det framkom även keramik från brons- och järnålder i rännorna (Stamm Forssblad 2006). I Danmark går de under benämningen grav med ringgröft eller Tuegravar, Tuegravar förekommer endast på södra Jylland och härrör kronologiskt från förromersk järnålder. Gravar med ringgröft förekommer över hela landet (Stamm Forssblad 2006; Perneby 2017). I Sverige förekommer de ofta på gravfält med datering till yngre järnålder (Fornsök).

Kantrännorna efter gravhögar och närheten till den tidigare undersökningen drygt 100 m åt nordost medför att en datering till vikingatid är den mest troliga.

Utvärdering

Syftet med förundersökningen har i stort sett uppnåtts. Gravfältets utbredning inom fastigheten har kunnat avgränsas. De framkomna lämningarna har inte kunnat dateras men torde vara samtida med de gravar som undersöktes drygt 100 m nordost om föreliggande undersökning. Förundersökningen har även kunnat klargöra karaktären på lämningarna och resultatet får anses utgöra ett fullgott underlag inför en eventuell exploatering.

I händelse av exploatering av området bör en arkeologisk undersökning genomföras. Kantrännornas fyllning innehåller sannolikt enbart sekundära fynd och endast partier av dem bör undersökas. Graven och om det framkommer fler bör undersökas av osteolog då benen kan vara så dåligt bevarade att analysen av dem måste göras i samband med upptagandet av dem. Vid matjordsavbaningen bör en skiktvis metalldetektoravsökning genomföras där även järn tillvaratas. Man bör då beakta att den övre delen av matjorden kan vara påförd och därmed generera fynd som är ditförda.

Referenser

Litteratur

- Arcini, C & Jacobsson, B. 2008. Vikingarna från Vannahög. I Ale, Historisk tidskrift för Skåneland 2008:1.
- Hellerström, S. 2005. Ett gravfält från yngre järnålder. Rapport över arkeologisk förundersökning 2004. UV Syd Rapport 2005:8.
- Jacobsson, B. 1987. Oden. Ett vikingakvarter i Staden Trelleborg. I Ale, historisk tidskrift för Skåneland 1987:2.
- Perneby, Å. 2017. I döden är vi alla lika. En mikroarkeologisk studie av tre Tuegravfält i Danmark. Med försök till jämförande analys av cirkulära rännor i Sverige. Arkeologiskt självständigt arbete på magisternivå. Institutionen för Historiska studier Göteborgs Universitet.
- Stamm Forsblad, E. 2006. Gravar och bebyggelse. Två analyser med utgångspunkt i undersökningen Lockarp 8:4 i Södra Malmö. Malmö Kulturmiljö, Enheten för Arkeologi Rapport 2006:017.

Kartmaterial

Fastighetskartan

Internetreferenser

Fornsök

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer	431-11387-2023
Skånearkeologis diarienummer	202413
Län	Skåne
Kommun	Trelleborg
Socken	Trelleborg
Fastighet	Verkstaden 32
RAÄ-nummer	L1988:8015/Trelleborg 2:1
Koordinatsystem	Sweref 99 TM
M ö.h.	5-7
Fältarbetstid	2022-08-26-2022-08-30
Antal arbetsdagar	1
Antal arkeologtimmar	6
Antal maskintimmar	6
Undersökningsområde	600 m ²
Undersökt yta	82 m ²
Projektansvarig	Per Sarnäs
Uppdragsgivare	Trelleborgs kommun

Arkivmaterial i form av shp-fil, digitala foton och rapportoriginal förvaras på Lunds universitets historiska museum